

УДК 94(477,51)"1914/1918"

DOI 10.31654/2520-6966-2018-10i-92-167-176

О. В. Степанова

аспірантка кафедри історії України

Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

Організація цукрового виробництва в Чернігівській губернії в роки Першої світової війни

Стаття присвячена аналізу стану цукрової промисловості Чернігівської губернії в період від початку Першої світової війни до Жовтневого перевороту. Визначені фактори появи кризових тенденцій у галузі та акцентовано увагу на економічній політиці уряду. Зроблено порівняльний аналіз динаміки розвитку виробництва цукру у передвоєнний і воєнний час. Відзначено регіональні особливості розвитку цукрової промисловості в Чернігівській губернії. Особливу увагу приділено політиці уряду щодо стимулювання цукрового виробництва. Розкрито питання щодо виникнення цукрових монополій наприкінці XIX – на початку XX ст.

Ключові слова: цукрова промисловість, Чернігівська губернія, Перша світова війна, економічна криза.

Перша світова війна призвела до системної кризи економіки Російської імперії загалом та українських губерній зокрема. Внаслідок фактично безперервного проходження лінії фронту на українських землях економіка регіону зазнала значних втрат. Не стала винятком і одна із стратегічних галузей промисловості – цукрова, яка в довоєнний період стабільно демонструвала високі темпи приросту. Досить цікавим є досвід організації цукрового виробництва у віддаленому від фронту регіоні, адже саме тилові підприємства мали забезпечувати потреби передової та частково населення прифронтових губерній, де відповідні підприємства не мали стабільної динаміки виробництва. На сучасному етапі, коли Україна знаходиться в складній зовнішньополітичній ситуації, врахування історичного досвіду функціонування економіки в кризовий період може бути корисним для розробки програми відродження стратегічного статусу цукрової промисловості.

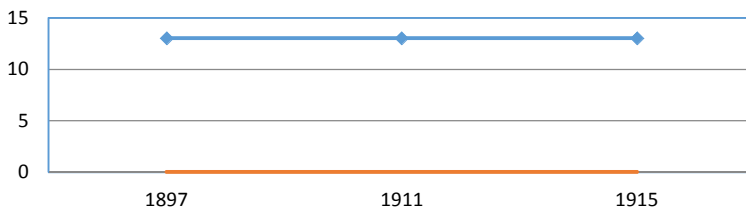
Праці сучасних дослідників з проблематики Першої світової війни набувають нині особливої актуальності. Цей хронологічно короткий відрізок часу насичений різними подіями і явищами у політичному,

соціально-економічному, суспільному та духовно-культурному житті України. Дослідження історії економічного розвитку України в роки Першої світової війни традиційно зосереджуються на питаннях дефіциту робочої сили, військової логістики, зростання інфляції, продовольчої та сировинної кризи. Сучасна історіографія проблеми представлена працями таких дослідників, як О. П. Реєнт [1], І. А. Коляда [2], П. В. Кліщицький [3], Н. Сердюк [4], В. І. Качмала [5], Т. І. Лазанська [6] та ін. Регіональний аспект економічного розвитку України в зазначений період розкритий в основному у працях, присвячених становищу прифронтових губерній Правобережної України, Галичини, Буковини та Закарпаття. Відповідний аналіз Лівобережної України обмежується традиційно дослідженнями динаміки металургійної та вугільної галузей промисловості, проблеми незадовільної роботи залізниць та явищу біженства (Л. М. Жванко [7], І. В. Толокньов [8], Л. І. Синявська [9]). Проте питання розвитку галузей харчової промисловості, зокрема цукрової, в роки Першої світової війни знайшли лише часткове висвітлення в працях істориків. Особливо це стосується регіонів, віддалених від театру бойових дій, таких, як Чернігівська губернія. Тому мета даної статті полягає в тому, щоб на основі узагальнення джерел та наукової літератури, дати оцінку становищу цукрової індустрії в Чернігівській губернії та визначити фактори її розвитку в роки Першої світової війни.

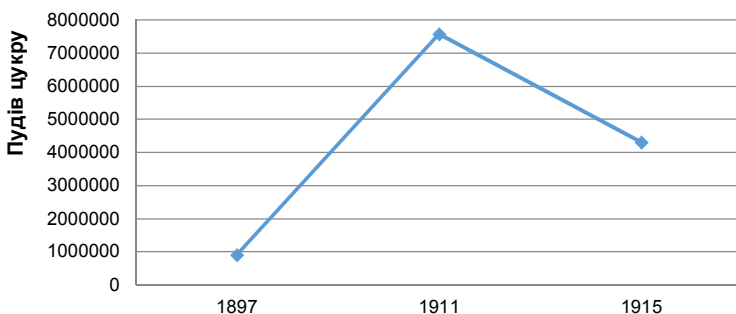
В останні передвоєнні десятиліття завдяки протекціоністській митно-акцизній політиці Російської імперії в Чернігівській губернії विकристалізувалась основна маса капіталістичних цукрових виробництв – з кінця 80-х рр. XIX ст. число заводів варіювалось від 10 до 17 і не більше. За відносно сталої кількості підприємств спостерігалось стабільне нарощення виробничих потужностей, про що говорять наступні цифри: станом на 1897 р. на території губернії діяло 13 цукрових заводів, які разом виробили 901 761 пуд цукру [10, с. 151], а вже у 1911 р. 13 цукроварень Чернігівщини випустили 7 590 000 пудів цукру [11, с. 20].

Перша світова війна стала випробуванням для цукрової промисловості України. Відсутність повноцінного доступу до залізничного транспорту, нестача сировини та інших матеріалів виробництва, робота задля забезпечення потреб фронту – все це негативно позначилося на функціонуванні підприємств галузі. За незмінної кількості заводів Чернігівської губернії та їх виробничих потужностей у 1915 р. виробництво цукру склало лише 4 306 712 пудів [12, арк. 2].

Кількість цукрових та цукрово-рафінадних заводів у Чернігівській губернії у 1897-1915 рр.

Кількість випущеної продукції цукровими заводами Чернігівської губернії у 1897-1915 рр.

У зв'язку з воєнним часом 22 вересня 1916 р. Міністерство фінансів прийняло циркуляр про загальне підвищення акцизу до 2 крб 80 коп з пуду цукру [13, арк. 13], що на 37 % більше за попередній тариф [14, с. 49]. Таким чином собівартість виробництва 1 пуду цукру зросла і коливалась на різних заводах Чернігівщини від 4 крб 8 коп до 9 крб [15, арк. 16; 19]. Для порівняння середній показник собівартості цукроваріння по губернії на 1896 р. складав 3 крб 53 коп за пуд [16, с. 214].

Перша світова війна спричинила кризу буряківництва на всій території України і зокрема в Чернігівській губернії. Великі площі бурякових посівів та багатий урожай 1914 р. забезпечили цукрову кампанію першого воєнного року пристойною пропозицією. Але внаслідок перебоїв на залізничному транспорті перевезення для приватних споживачів через потреби фронту були відсунуті на задній план. Через таке становище на залізницях буряки надходили на цукрові заводи в зіпсованому стані. Крім цього виникли проблеми з доставкою палива, заліза та інших матеріалів, необхідних для виробництва, припинилось постачання сільськогосподарських машин з Німеччини

та Австрії, що також негативним чином вплинуло на стан буряківництва в губернії [1, с. 74].

У період 1914–1918 рр. спостерігалось стрімке зменшення чоловічої робочої сили в сільському господарстві. Зокрема, частка мобілізованих до кількості працездатного чоловічого населення Чернігівської губернії склала 50,6 %, що було найбільшим показником серед губерній Наддніпрянщини. Через нестачу робочої сили скоротилися посівні площі буряку, які належали селянам і цукровим заводам. І тільки поміщицькі плантації, де використовувалась праця військовополонених, біженців і робітників у віці понад 50 років, зберігали відносно стабільність [17, с. 158; 164].

Перша світова війна внесла свої корективи і в збут продукції цукрових заводів. Звісно, воєнні дії проходили далеко від Чернігівської губернії, проте як і решта підприємств легкої та харчової промисловості імперії, цукрові заводи були змушені виділяти частину продукції на потреби інтенданства. Для прикладу, Буринський цукровий завод за 1917 р. надіслав на ці потреби близько 193,7 тис. пудів цукру. Так званими пунктами прийому були міста Конотоп, Дарниця, Брянськ, Ржев, Петроград, Красноярськ. Ринки власне збуту продукції цукрових заводів Чернігівщини на 1917 р. теж були доволі широкими – Пермська, Московська, Петроградська, Курська, Рязанська губернії. Особливо значними надходженнями відзначались перші дві [18, арк. 2; 3].

Важливу роль у функціонуванні цукрової промисловості Чернігівщини відіграло Всеросійське товариство цукрозаводчиків, яке виникло ще в 1897 р. у зв'язку із заміною синдикату державним нормуванням цукрового виробництва. Фактично товариство було центральним органом у системі державної монополістичної організації цукрового виробництва імперії. Управління товариства, очолюване О. О. Бобринським, знаходилось у м. Києві. Дана структура брала активну участь у розробці державних норм виробництва та внутрішніх цін на цукор (юрисдикція міністерства фінансів). Для регулювання цукрової промисловості в умовах воєнного часу 20 січня 1916 р. було створене Центральне бюро з об'єднання закупівель та розподілу цукру. У компетенції цього органу, окрім нормування виробництва та формування цін на цукор, була розробка планів перевезення дров, палива, вапна та іншої сировини, необхідної для функціонування підприємств, допомога в пошуку ресурсів, постачання заводів робочою силою військовополонених [19, арк. 88]. Бюро підтримувало зв'язки з різними міжвідомчими комітетами, всіляко відстоюючи інтереси цукрових заводів: є відомості про регулярні клопотання перед розподільчим металургійним комітетом [19, арк. 55] і транспортним комітетом [19, арк. 67].

Після повалення монархії підприємства цукрової промисловості хоча і з труднощами, проте функціонували – владні кола продовжували піклуватись про одну із найбільш пріоритетних для наповнення державного бюджету галузей виробництва. Влітку 1917 р. уже Тимчасовим урядом було прийнято Постанову про фінансування цукрової промисловості, яка дозволяла підприємствам отримати від держави позику відповідно до об'ємів власного виробництва та вартісної оцінки заводського майна на обробіток плантацій та реалізацію продукції [13, арк. 49]. Проте воєнна доба робила своє і в серпні 1917 р. Радою Міністрів була ухвалена Постанова про підвищення патентного податку з місць виробництва й продажу продукції, яка оподатковувалась акцизом. Патентний податок з цукроварень поділявся на основний і додатковий. Перший являв собою стягнення в розмірі 10 крб за кожен тисячу пудів цукру, котрий вироблявся на цукрових заводах, причому неповна тисяча рахувалася за повну. Додатковий патентний податок – аналогічне стягнення, яке здійснювалось на тих самих умовах, проте стосувалось продукції рафінадних і цукрово-рафінадних підприємств. Даний закон набрав силу з початку нового виробничого року – з 1 вересня 1917 р. [20, арк. 1; 6]. З цього періоду нормування виробництва цукру здійснювалось під ще жорсткішим контролем Управління акцизними зборами губернії, адже заводи були зобов'язані надсилати певну кількість власної продукції на потреби фронту.

Продовжувало свою роботу і Центральне бюро з об'єднання закупівель та розподілу цукру. 1 липня 1917 р. вступили в дію "Правила поступовості відправки залізницею нетермінових вантажів", згідно з якими до 3-го числа кожного місяця адміністрації заводів повинні повідомляти в бюро про плановані перевезення залізницею. Дані для подачі: відправник, станція відправлення та станція прибуття, опис вантажу, приблизна вага, форма перевезення (у критих вагонах, на платформі чи на зчеплених 2-х платформах). Замовлення, здійснені після 5-го числа переносились на наступний місяць [19, арк. 90]. 3 жовтня 1917 р. в губернії були заборонені так звані "перехресні" перевезення буряку. Плантатори та цукрозаводчики мали обмінюватися цукровим буряком задля уникнення зайвого використання залізничного транспорту. У разі порушення заборони сировина могла бути навіть реквізована [19, арк. 214]. Таким чином, перезавантаження залізничних гілок військовими ешелонами створювало доволі критичну ситуацію для повноцінного функціонування цукрової промисловості губернії.

У період Першої світової війни при мобілізації значної частки працездатного населення, серед цукрових виробництв Чернігівщини поширилась практика використання робочої сили військовополонених,

про що частково згадували вище, – 25 серпня 1916 р. вийшла відповідна постанова Ради міністрів. Зокрема, є відомості, що у 1916 р. з Дарницького табору для військовополонених доправляли робітників на Новобиківський цукровий завод [21, арк. 35]. Оленівський цукровий завод також отримував військовополонених з Дарниці, Полтавської губернії та від Центрального бюро з об'єднання закупівель та розподілу цукру [19, арк. 54]. Точна кількість військовополонених, які працювали на заводі, невідома, проте маємо відомості, що станом на квітень 1917 р. 349 таких робітників обслуговували плантаторів Оленівського заводу [19, арк. 59]. На жаль, ми не володіємо повною інформацією, які саме заводи Чернігівської губернії та в якій кількості використовували працю полонених, проте можемо зробити припущення щодо їх можливого використання на виробництві. Очевидно, що представники даної категорії робітників не володіли або ж володіли недосконало російською мовою, то скоріше за все їх направляли на некваліфіковані підсобні роботи або ж на роботи на заводські бурякові плантації. Однозначно наявність військовополонених не могла повноцінно компенсувати нестачу робітників цукроварень та виступала дестабілізуючим фактором для стану виробництва.

На цукрових підприємствах Чернігівщини відчувався гострий дефіцит кваліфікованих спеціалістів. Про це свідчать численні клопотання адміністрацій цукрових заводів до військових комітетів про повернення з фронту тих чи інших фахівців (інженерів, технологів, хіміків та інших), які до війни працювали на виробництві. Є відомості про використання праці військовополонених чехів на посадах спеціалістів Оленівського цукрового заводу. За наявності відповідної освіти військовополонені могли подавати заяви до адміністрації підприємств про переведення їх на кваліфіковані роботи [19, арк. 98; 176].

8 серпня 1917 р. вийшла постанова Тимчасового уряду про обмеження нічної роботи жінок та дітей до 17 років на всіх підприємствах, окрім тих, чиє виробництво задовольняє потреби оборони. Центральне бюро з об'єднання закупівель та розподілу цукру разом із Всеросійським товариством цукрозаводчиків домоглися від міністерства праці не поширювати постанову на цукрову промисловість, мотивуючи це рішенням сезонністю робіт на заводах [19, арк. 163]. Проте очевидно, що причина полягала в катастрофічній нестачі чоловічої робочої сили, і таке обмеження у використанні праці жінок та підлітків практично зупинило б роботу підприємств.

Револьюційні події лише поглибили спровоковані війною кризові явища в промисловості, транспорті та аграрному секторі. Зростало і соціальне напруження, яке не могло не відобразитись на становищі цукрової промисловості. У зв'язку з регулярними перебоями в роботі

підприємств через бунти і конфлікти 15 травня 1917 р. Всеросійським товариством цукрозаводчиків у м. Києві був скликаний з'їзд, де був створений Союз директорів. Мета цього об'єднання – захист моральних і матеріальних прав директорів, робота над розвитком техніки цукрового виробництва та буряківництва, покращення умов праці. Союз повинен повідомляти Всеросійське товариство цукрозаводчиків про всі випадки конфліктів між робітниками та адміністрацією, скликати спеціальну комісію для вивчення ситуації і подальшого направлення даних у професійну т. зв. камеру примирення, яка діяла при Центральному бюро з об'єднання закупівель та розподілу цукру [19, арк. 25–26]. Другим питанням, яке було розглянуте на з'їзді було створення спеціального кооперативу цукрозаводчиків для поставок необхідних заводом матеріалів. Є відомості про посередництво кооперативу в постачанні на заводи Чернігівської губернії манільських канатів з Одеси, мішків з Архангельська, дифузійних ножів зі Швеції тощо [19, арк. 89; 122; 181]. Матеріали з'їзду та списки учасників надають нам ще одну важливу інформацію – всі 13 цукрових заводів Чернігівської губернії станом на травень 1917 р. продовжували функціонувати [19, арк. 26].

Ще однією проблемою, з якою зіштовхнулася цукрова промисловість у міжреволюційний період, стала т. зв. демократизація органів сільського самоуправління. На місцях під різними назвами виникали комітети – виконавчі, продовольчі, земельні – без чіткого визначення їх компетенції. Найбільш відчутну шкоду цукровому виробництву завдали земельні комітети, які виступали у ролі регуляторів розміру заробітної плати, коли ціни на працю у першій половині 1917 р. були підвищені у 5–6 разів порівняно з 1916 р. [9, с. 37]. За допомогою комітетів здійснювались акти незаконного захоплення землі. Пізніше цьому посприяла і політика міністерства землеробства, яке 16 липня 1917 р. ухвалило і санкціонувало передачу земель селянським комітетам. Всеросійське товариство цукрозаводчиків відреагувало на дані явища постановою, в якій заборонялось захоплювати плантаторські землі та цукровий буряк, розплачуватися з робітниками плантацій цукровим буряком. Контроль за виконанням постанови був покладений на органи місцевої влади та поліцію. Порушення встановлених правил тягло за собою кримінальну відповідальність – ув'язнення до 3 років з конфіскацією майна [19, арк. 168].

Постанова Тимчасового уряду від 14 вересня 1917 р. "Про запровадження цукрової монополії" оголошувала виключним правом казни продаж цукру в країні, його експорт та імпорт [19, арк. 297]. Державні органи мали право здійснювати продаж цукру із заводів, складів і казенних лавок. Керівництво цукровою монополією було у

відомстві міністерства фінансів. Казенна монополія залишала за промисловцями вирішальне право у виробництві цукру. Проте всі заходи держави, направлені на охорону та збереження цукрової промисловості, змогли лише сповільнити наростаючі кризові тенденції.

Отже, Перша світова війна стала причиною появи низки негативних факторів функціонування цукрової промисловості Чернігівської губернії: нестача робочої сили на підприємствах та плантаціях, дефіцит кваліфікованих спеціалістів, перебої в роботі залізниці, сировинна криза, зростання соціальної напруги. Неузгодженість діяльності відомств та міністерств, спекуляції на залізниці та регулярні реквізиції для потреб фронту призведуть в подальшому до руйнування колись потужної та конкурентоздатної галузі. Проте завдяки віддаленості регіону від лінії фронту, кооперативній діяльності цукрозаводчиків та державній політиці усі заводи губернії, які працювали у довоєнний період, не припиняли свого функціонування і в міжреволюційний час.

Література

1. Реєнт О. П., Сердюк О. В. Перша світова війна і Україна. Київ: Генеза, 2004. 480 с.
2. Коляда І. А. Україна в Першій світовій війні (історія України). *Історія в школі*. 2003. № 8. С. 27–39.
3. Кліщинський П. В. Становище сільського господарства Правобережної України в період Першої світової війни. *Вісн. Кам'янець-Поділ. ун-ту ім. І. Огієнка*. Іст. науки. Кам'янець-Подільський, 2010. Вип. 3. С. 282–290.
4. Сердюк Н. З історії економічного розвитку України в роки імперіалістичної війни (липень 1914 – лютий 1917 рр.). *Історія в школі*. 1998. № 5–6. С. 24–27.
5. Качмала В. І. Наростання загальної кризи на Лівобережній Україні в роки Першої світової війни. *Краєзнавство*. 2011. № 4. С. 238–246.
6. Лазанська Т. І. Становище біженців України в роки Першої світової війни. *Проблеми історії України XIX–XX ст.* Київ, 2009. Вип. XVI. С. 196–240.
7. Жванко Л. М. Проблеми працевлаштування біженців Першої світової війни в українських губерніях за часів Російської імперії. *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету*. 2003. Вип. XXXV. С. 90–97.
8. Толочков І. В. Залізничний транспорт України в період Першої світової війни (1914–1918 рр.): автореф. дис. ... канд. іст. наук. Київ, 2001. 15 с.
9. Синявська Л. І. Стан цукрової промисловості за часів української державності (1917–1919 рр.). *Чорноморський літопис*. 2012. Вип. 5. С. 36–39.
10. Киевский календарь на 1898 год / изд. В. Д. Бублика, А. Ярмоловича. Київ, 1897. 242 с.
11. Статистический ежегодник России. 1913 г. Санкт-Петербург, 1914. 698 с.
12. ДАЧО. Ф. 138. Оп. 1. Спр. 53. 16 арк.
13. ДАЧО. Ф. 138. Оп. 1. Спр. 33. 55 арк.

14. Нестеренко О. О. Розвиток капіталістичної промисловості і формування пролетаріату на Україні в кінці ХІХ – на початку ХХ ст. Київ: Політвидав, 1952. 180 с.

15. ДАЧО. Ф. 138. Оп. 1. Спр. 34. 32 арк.

16. Озеров И. Х. Экономическая Россия и ее финансовая политика на исходе ХІХ и в начале ХХ века. С 72-мя диаграммами. Москва, 1905. 259 с.

17. Реєнт О. П. Кризові тенденції в аграрному секторі економіки у роки Першої світової війни (липень 1914 – лютий 1917 рр.) (Закінчення). *Український селянин*. Черкаси: Ін-т історії України НАН України. 2005. Вип. 9. С. 152–168.

18. ДАЧО. Ф. 138. Оп. 1. Спр. 82. 7 арк.

19. ВДАЧОН. Ф. 1341. Оп. 1. Спр. 108. 309 арк.

20. ДАЧО. Ф. 138. Оп. 1. Спр. 58. 281 арк.

21. ВДАЧОН. Ф. 1419. Оп. 1. Спр. 1. 35 арк.

References

1. Reient O.P., Serdiuk O.V. Persha svitova viina i Ukraina / O.P. Reient, O.V. Serdiuk. – K.: Geneza, 2004. – 480 s.

2. Koliada I.A. Ukraina v Pershii svitovii viini: (istoriia Ukrainy) / I.A. Koliada // Istoriiia v shkoli. – 2003. – № 8. – S. 27–39.

3. Klishchynskiy P.V. Stanovyshche silskoho gospodarstva Pravoberezhnoi Ukrainy v period Pershoi svitovoi viiny / P.V. Klishchynskiy // Visn. Kamianets-Podil. un-tu im. I. Ohienka: Ist. nauky. – Kamianets-Podilskiy, 2010. – Vyp. 3. – S. 282–290.

4. Serdiuk N. Z istorii ekonomichnoho rozvytku Ukrainy v roky imperialistychnoi viiny (typen 1914 – liutyi 1917 rr.) / N. Serdiuk // Istoriiia v shkoli. – 1998. – № 5-6. – S. 24–27.

5. Kachmala V.I. Narostannia zahalnoi kryzy na Livoberezhnii Ukraini v roky Pershoi svitovoi viiny // Kraieznavstvo. – 2011. – № 4. – S. 238-246.

6. Lazanska T.I. Stanovyshche bizhentsiv Ukrainy v roky Pershoi svitovoi viiny // Problemy istorii Ukrainy ХІХ-ХХ ст. – K., 2009. – Vyp. ХVІ. – S. 196-240.

7. Zhvanko L.M. Problemy pratsevlashtuvannia bizhentsiv Pershoi svitovoi viiny v ukrainskykh huberniiakh za chasiv Rosiiskoi imperii // Naukovi pratsi istorichnoho fakultetu Zaporizkoho natsionalnoho universytetu. – 2003. – Vyp. ХХХV. – S. 90-97.

8. Toloknov I.V. Zaliznychnyi transport Ukrainy v period Pershoi svitovoi viiny (1914–1918 rr.): Avtoref. dys. ... kand. ist. nauk. – K., 2001. – 15 s.

9. Syniavska L.I. Stan tsukrovoi promyslovosti za chasiv ukrainskoi derzhavnosti (1917–1919 rr.) // Chornomorskiy litopys. – 2012. – Vyp. 5. – S. 36-39.

10. Kyevskiy kalendar na 1898 hod / Yzd. Bubylya V.D., Yarmolovycha A. – K., 1897. – 242 s.

11. Statysticheskiy ezhehodnyk Rossyy. 1913 h. – SPb., 1914. – 698 s.

12. DАChO, f. 138, op. 1, spr. 53. – 16 ark.

13. DАChO, f. 138, op. 1, spr. 33. – 55 ark.

14. Nesterenko O.O. Rozvytok kapitalistychnoi promyslovosti i formuvannia proletariatu na Ukraini v kintsі ХІХ – na pochatku ХХ ст. – K.: Polityvdav, 1952. – 180 s.

15. DACHO, f. 138, op. 1, spr. 34. – 32 ark.
16. Ozerov Y.Kh. Ekonomycheskaia Rossyia y ee fynansovaia polytyka na yskhode KhIKh y v nachale XX veka. S 72-mia dyahrammamy / Y.Kh. Ozerov. – M., 1905. – 259 s.
17. Reient O.P. Kryzovi tendentsii v ahhranomomu sektori ekonomiky u roky Pershoi svitovoi viiny (lypen 1914 – liutyi 1917 rr.) (Zakinchennia) / O.P. Reient // Ukrainskyi selianyn. – Cherkasy; In-t istorii Ukrainy NAN Ukrainy. – 2005. – Vyp. 9. – S. 152-168.
18. DACHO, f. 138, op. 1, spr. 82. – 7 ark.
19. VDACHON, f. 1341, op. 1, spr. 108. – 309 ark.
20. DACHO, f. 138, op. 1, spr. 58. – 281 ark.
21. VDACHON, f. 1419, op. 1, spr. 1. – 35 ark.

О. В. Степанова

аспирантка кафедры истории Украины

Нежинского государственного университета имени Николая Гоголя

Организация сахарного производства в Черниговской губернии в годы Первой мировой войны

Статья посвящена анализу состояния сахарной промышленности Черниговской губернии в период от начала Первой мировой войны до Октябрьского переворота. Определены факторы появления кризисных тенденций в отрасли и акцентировано внимание на экономической политике правительства. Сделан сравнительный анализ производства сахара в предвоенный и военный периоды. Обозначены региональные особенности развития сахарной промышленности в Черниговской губернии. Особое внимание уделено политике правительства касательно стимулирования сахарного производства. Раскрыт вопрос о возникновении сахарных монополий в конце XIX – в начале XX в.

Ключевые слова: сахарная промышленность, Черниговская губерния, Первая мировая война, экономический кризис.

O. V. Stepanova

graduate student (doctoral program in history), Nizhyn Gogol State University

The organization of sugar production in the Chernigov Governorate province during the First World War

The article is devoted to the analysis of the sugar industry in the Chernihiv province in the period from the beginning of the First World War to the October Revolution. A comparative analysis of the dynamics of the sugar industry in the prewar and war periods was carried out. The regional features of the sugar industry development of Chernihiv province during the years of the First World War were determined. The factors of appearance of crisis tendencies in the industry are defined and attention is focused on the economic policy of the government. The activity of the monopolistic association of sugar entrepreneurs was explored. The directions of activity of specialized government agencies that provided the functioning of sugar factories in wartime are determined. An author reached to the conclusion in relation to the necessity of appeal to historical experience of overcoming of the crisis phenomena in the economy. For an analysis of the question the regional and statistical collections of the second half of the XIXth – the beginning of the XXth century were used.

Key words: sugar industry, Chernihiv province, The First World War, economic crisis.